

Juozas Skirius. Eugenijaus A. Bartkaus šimtmečiui atminti: pirmasis dipukas ALT priešakyje

2025-ieji - ypatingi metai lietuvių išeivijos istorijoje. Sukanka 100 metų nuo vieno ryškiausių JAV lietuvių politinės veiklos dalyvių, statybos inžinieriaus ir tautininko Eugenijaus Algimanto Bartkaus (1925-2011) gimimo. Tuo pat metu 85-erių metų sukaktį mini ir Amerikos lietuvių taryba (ALT) - bendra išeivijos politinė organizacija, kurios veikloje E. Bartkus aktyviai dalyvavo net tris dešimtmečius, o 1968-1970 m. ėjo pirmininko pareigas. Jo asmeninė ir profesinė biografija yra susipynusi su ALT istorija, lietuvių politinės veiklos siekiais JAV bei kova dėl Lietuvos laisvės. Šiame straipsnyje kviečiama pažvelgti į E. Bartkaus vaidmenį ALT veikloje ir jo indėlį į lietuviškąją išeivijos politiką.

Prof. dr. Juozas SKIRIUS (VDU Lietuvių išeivijos instituto vyr. mokslo darbuotojas ir Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos mokslo tyrėjas) | Pasauliolietuvis.lt

Straipsnyje skelbiamas nuotraukas saugo Lietuvos centrinis valstybės archyvas

Per visą savo gyvavimo laikotarpį iki šiol ALT vadovavo dešimt pirmininkų. Tarp jų yra ir Eugenijus A. Bartkus - trečiasis pirmininkas, bet pirmasis iš lietuvių dipukų. ALT pirmininku jis tapo neatsitiktinai. Tautininkams sugrįžus į ALT, pagal susitarimą, jiems atiteko ALT Vykdomojo komiteto vicepirmininko vieta. Pirmasis vicepirmininkas - advokatas Antanas Olis (1898 m. rugpjūčio 25 d. - 1958 m. birželio 3 d.), bendros tautininkų organizacijos *Amerikos lietuvių tautinės sąjungos* (toliau - ALTS) pirmasis pirmininkas. Po netikėtos A. Olio mirties į ALT

vicepirmininko vietą tautininkai delegavo naują ALTS pirmininką E. Bartkų. Oficialiai jis buvo patvirtintas ketvirtame *Amerikos lietuvių kongrese*, įvykusiame 1958 m. birželio 27–28 d. Bostone. Mat kongrese buvo paskelbta nauja ALT valdybos sudėtis, kur tautininkų atstovus Vytautą Abraitį, Jozą Tysliavą ir mirusį A. Olį pakeitė kiti tautininkai: E. Bartkus, Stasys Biežis ir Teodoras Blinstrubas.

Tais pačiais metais gruodžio 6–7 dienomis įvykusiame metiniame ALT suvažiavime dar kartą buvo vienbalsiai patvirtinti ALT Vykdomojo komiteto nariai: pirmininkas L. Šimutis, vicepirmininkas E. Bartkus, sekretorius P. Grigaitis ir išdininkas M. Vaidyla. Dokumentuose fiksuotas įdomus faktas, kad ALT suvažiavimo metu sesijoms pamainomis pirmininkavo L. Šimutis ir E. Bartkus. Ir buvo pabrėžta, kad sesijos pasižymėjo darbinga nuotaika. Taigi, dešimt metų E. Bartkus išbuvo ALT užimdamas tai vicepirmininko, tai sekretoriaus pareigas. ALT metraštininkas, ilgametis organizacijos pirmininkas L. Šimutis savo atsiminimuose E. Bartkų apibūdino kaip ypač veiklų žmogų. ALT suvažiavimuose jis dažnai ne tik pirmininkaudavo, bet ir vadovaudavo sudarytoms komisijoms. E. Bartkui, kaip ALT Vykdomojo komiteto nariui, būdavo patikima parengti ir perskaityti pranešimus organizacijai svarbiais klausimais. Pavyzdžiui, 1963 m. ALT suvažiavimui jis pristatė referatą tema „ALT ateities veiklos planai“. Be to, dalyvaudavo pasitarimuose su VLIK, PLB ir kitų veiksmų atstovais. Vienas iš pirmų rimtesnių darbų, kaip prisiminė L. Šimutis, E. Bartkui buvo patikėtas 1960 m., kai prieš JAV prezidento rinkimus ALT delegavo savo atstovus pasikalbėti su kandidatais į prezidentus. P. Grigaitis su Marija Kižyte aplankė demokratų kandidatą John'a F. Kennedy'į, o E. Bartkus, kaip JAV respublikonų partijos narys, susitiko su respublikonų kandidatu Richard'u Nixon'u Vašingtone.

NEPAMIRŠTINI VARDAI

Eugenijus Algimantas Bartkus (1925-2011)

2025 m. gegužės 30 d. 16 val.
Prezidento Valdo Adamkaus biblioteka-muziejus
(S. Daukanto g. 25, Kaunas)

Vytauto Didžiojo universiteto Lietuvių išeivijos institutas ir Prezidento Valdo Adamkaus biblioteka-muziejus kviečia į seminarų ciklo „Nepamirštiniai vardai“ renginį, skirtą žymaus JAV lietuvių visuomenininko, statybos inžinieriaus Eugenijaus Algimanto Bartkaus (1925-2011) atminimui.

- Dr. Daiva Dapkutė, „Eugenijaus Bartkaus darbai Lietuvai“
 - Prof. Juozas Skirius, „Dvigubas jubiliejus: Amerikos lietuvių taryba ir Eugenijus Bartkus“
 - „Gyvoji atmintis“: prisiminimai apie Eugenijų Bartkų ir jo darbus dalinsis Dr. Viva Ona Bartkus ir kt.
- Renginį moderuos Arūnas Antanaitis.

Maloniai kviečiame dalyvauti.

Renginio organizatoriai:

 Prezidento Valdo Adamkaus
biblioteka-muziejus

Vytauto Didžiojo universiteto
Lietuvių išeivijos institutas

Vytauto Didžiojo universiteto Lietuvių išeivijos institutas ir Prezidento Valdo Adamkaus biblioteka-muziejus gegužę organizavo renginį, skirtą Eugenijaus Algimanto Bartkaus veiklai atminti | VDU nuotr.

Šia lietuvių politinė akcija buvo pasiekta tai, kad abi partijos į savo rinkiminę programą įtraukė Lietuvos, Latvijos ir Estijos valstybių laisvinimo reikalą. Būtina pažymėti, kad E. Bartkus ALT atstovavo ir tautininkų interesams. Ir jam ne kartą teko, korektiškai kalbant, pasibarti su kitu ALT Vykdomojo komiteto nariu socialistu P. Grigaičiu, kuris niekada nepraleisdavo progos „pagnaibyti“ tautininkus.

Reikia pasakyti, kad ir išeivijos spauda taip pat pastebėjo ir įvertino E. Bartkaus aktyvumą. Laikraščio *Dirva* viename numeryje buvo rašoma: „Inž. Eugenijus Bartkus, turėdamas tarnybinių reikalų įvairiose JAV valstijose, niekur nepraleidžia progos atlikti visuomeninius reikalus, aplankydamas lietuvių institucijas ir veikėjus, painformuodamas rūpimais klausimais ir painformuodamas kitus savo išpūdžiais ir nuotaikomis ALT'oje ir kitose organizacijose.“ Matome, jog E. Bartkaus asmeninis gyvenimas neišvengiamai susipynęs su visuomeniniu.

JAV lietuvių organizacijų atstovai lankosi Baltuosiuose rūmuose ir susitinka su JAV kongreso nariais. Iš kairės: 1 - Amerikos Lietuvių Tarybos (ALT) pirmininkas Eugenijus Bartkus, 2 - Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto (VLIK) pirmininkas Juozas Kęstutis Valiūnas, 3, 4 - JAV valstybės pareigūnai, 5 - kunigas dr. Ignas Urbonas, 6 - kongreso narys Frank Annunzio, 1970 m. | George de Vincent nuotr.

JAV prezidento rinkimus laimėjus J. F. Kennedy'ui, ALT pradėjo ruošti užmegzti ryšius su naujuoju prezidentu ir jo vyriausybe. Pasimatymas su prezidentu J. F. Kennedy'iu buvo paskirtas 1962 m. vasario 16 d. Dėl audiencijos Baltuose rūmuose pasistengė ne tik ALT, bet ir JAV lietuvių bendruomenė. Į delegaciją iš 20 asmenų buvo įtrauktas ir E. Bartkus, kaip ALT atstovas. Tai taip pat rodo jo autoritetą tarp ALT narių.

ALT 27-ajame metiniame suvažiavime 1967 m. lapkričio 18 d. Čikagoje netikėtai atsistatydinus antram pirmininkui Antanui Rudžiui, naujas pirmininkas nebuvo iš karto išrinktas. A. Rudis sutiko laikinai eiti šias pareigas iki naujo pirmininko

išrinkimo. 1968 m. sausio 13 d. specialiaame ALT susirinkime bandymas išrinkti pirmininką buvo nesėkmingas, nes socialistai-sandariečiai iškėlė p. Grigaitį, o katalikai nebekėlė savo atstovo, bet palaikė tautininkų iškeltą E. Bartkus kandidatūrą. Balsuojant keletą kartų nė vienas jų negavo reikiamo balsų skaičiaus. Teko sudaryti komisiją tęsti grupių pasitarimams, derinant pirmininko kandidatūrą. Artėjant Lietuvos nepriklausomybės 50-mečio minėjimams išeivijoje, vasario 3 d. susirinkime ALT pirmininku vis dėlto buvo išrinktas E. Bartkus, o pirmuoju vicepirmininku P. Grigaitis.

Išeivijos spauda, išskyrus gal *Dirvą* ir *Naujienas*, gana šykščiai pristatė naują ALT pirmininką visuomenei. Pateikdami jo trumpą biografiją, pažymėjo, kad E. Bartkus gimė 1925 m. balandžio 4 d. Zubiškių dvare, Trakų apskrityje, pasiturinčioje Jono ir Eugenijos šeimoje. Studijavo Vytauto Didžiojo universiteto Technikos fakultete Kaune. Pasitraukęs į Vakarus tęsė mokslus Darmstadto technologijos institute Vokietijoje – studijavo statybų inžineriją. Tuo metu jis aktyviai dalyvavo lietuvių studentų sąjungoje ir tautinėje korporacijoje *Viltis*. 1949 m. atvyko į JAV ir 1955 m. gavo magistro laipsnį Ilinojaus technologijos institute. 1960–1961 m. gilino studijas Valparaiso universitete. Amerikoje aktyviai dalyvavo Tautinės srovės veikloje, buvo *LST korporacijos Neo-Lithuania* filisterių, *Tautinio akademinio sambūrio* ir ALT narys bei pirmininkas. Priminė, kad nuo 1958 m. tautininkams atstovauja ALT, o JAV politikoje reiškėsi kaip aktyvus Respublikonų partijos narys.

Atkreiptas dėmesys, kad E. Bartkus 1960–1964 m. atstovavo lietuviams atstovas JAV Respublikonų partijoje, buvo vienas jos sekretorių. Pristatant jo profesinę veiklą, buvo pažymėta, jog jis yra keleto inžinierių ir mokslo organizacijų narys. 1963 m. Čikagoje įkūrė inžinierinę bendrovę *Bartkus ir Associates, Inc.*, kuri registruota 40-yje JAV valstijų ir Puerto Rike. Bendrovė atlieka inžinierinius darbus ne tik JAV, bet ir Centrinės Amerikos bei Artimųjų Rytų šalyse, Japonijoje ir kitur.

30-tasis Amerikos lietuvių tarybos (ALT'o) suvažiavimas Čikagoje, kuriame pirmininku buvo išrinktas dr. Kazys Bobelis. Iš kairės: buvę ALT pirmininkas Eugenijus Bartkus, Jonas Jurkūnas, buvęs ALT pirmininkas Leonardas Šimutis, ALT pirmininkas dr. Kazys Bobelis, 1970 m. | V. Noreikos nuotr.

Spauda atkreipė dėmesį, kad bendrovėje šalia kitų tautybių atstovų dirba ir lietuviai. Laikraštis *Sandara* skelbė, kad dabartinę ALT sudaro senosios kartos veteranai ir jaunosios kartos ateiviai, taip pat JAV gimę lietuviai. Laikraštis pažymėjo, kad visi jie yra skirtingų pažiūrų tiek į lietuvišką, tiek į JAV politiką, bet visų tikslas tas pats – išlaisvinti Lietuvą. Pirmasis naujojo ALT pirmininko kreipimasis į išeiviją buvo kvietimas aktyviai dalyvauti Vasario 16-osios minėjimuose. Be to, pažymėtinas ALT vadovybės nuopelnas, kad tą dieną ir JAV Kongreso abejuose rūmuose vyko pasisakymai už Lietuvos ir kitų tautų išlaisvinimą.

Kitame ALT metiniame suvažiavime 1968 m. pabaigoje pirmininkaujantį E. Bartkų raštu pasveikino Lietuvos generalinis konsulas Niujorke Anicetas Simutis. Sveikiname lietuvių diplomatas priminė, kad ALT nuo savo susidarymo pradžios darniai bendradarbiavo su Lietuvos atstovais ir dėjo pastangas paskatinti JAV valdžios atstovus remti lietuvių laisvės siekį ir nepriimti jokių nutarimų, kurie

galėtų kenkti Lietuvos nepriklausomybės statuso išlaikymui. Konsulas to naujam pirmininkui linkėjo ir ateityje. Lietuvos diplomato pageidavimas buvo visiškai išpildytas.

Nepilni trys metai pirmininkaujant ALT buvo gausūs pačių įvairiausių darbų, susijusių su Lietuvos laisvinimo byla. Istorikas Juozas Banionis atkreipė dėmesį, jog ALT pirmininkui E. Bartkui teko nemažai pasidarbuoti, kad 1968 m. abi JAV partijos į savo rinkimų programas vėl įtrauktų Lietuvos laisvės bylos gynimo klausimą. Be to, E. Bartkaus vadovavimo ALT laikotarpiu siekta mažinti įtampą tarp Rytų ir Vakarų. ALT 30-tame suvažiavime 1970 m. lapkričio 14 d. Čikagoje, „Bismarcko“ viešbutyje E. Bartkus apie tai kalbėjo:

„Paskutiniaisiais laikais atsiranda, deja, vienas kitas balsas, siūlęs atmesti griežtą antikomunistinę liniją, kuria ALT vadovaujasi. Jie mano, kad turėdami glaudų ryšį su kraštu, – kas yra ne kas kita, kaip ryšys su okupantu, – Amerikos lietuviai galės įtaigoti okupantą ir tuo pačiu palengvinti brolio ir sesės sunkią naštą krašte. ALT, įgaliotas veikti didžiųjų ir patriotinių Amerikos lietuvių draugijų ir organizacijų, griežtai atmeta bet kokią bičiuliavimąsi su okupantu ir reikalauja dabar, kaip ir prieš 30 metų, besąlyginio pasitraukimo iš krašto. Tuo vadovaudamiesi mes ir veikėme per pastaruosius metus“.

ALT, nedarydamas nuolaidų, siekė sakyti visą tiesą apie okupuotą Lietuvą vakarų politikams. Tuo tikslu 1970 m. birželio 13–20 d. Čikagoje ALT iniciatyva buvo surengta lietuvių genocido paroda. Parodoje buvo įrengti 29 stendai, kuriuose eksponuotos 686 nuotraukos, 31 karikatūra, 53 dokumentų kopijos, 25 žemėlapiai ir 16 diagramų. Renginys susilaukė išskirtinio JAV oficialių asmenų dėmesio. Parodą aplankė būsimasis JAV prezidentas Gerald'as R. Ford'as, o parodos atidarymą laišku pasveikino JAV prezidentas Richard'as Nixon'as.

Minėtame ALT suvažiavime E. Bartkus pranešė, jog pasitraukia iš pirmininko pareigų. Savo kalboje pažymėjo labai gerus ALT santykius su VLIK, bet kritiškai įvertino bendradarbiavimą su JAV LB, kuri, anot jo, „rado reikalo sulaužyti 20 metų galiojusį susitarimą, apibrėžianti darbų pasidalinimą ir lėšų kėlimo būdus“. Mat JAV LB pradėjo aktyviai siekti politinės veiklos, kuri buvo išimtinė ALT sfera. E. Bartkus taip pat pasidžiaugė, kad L. Šimučiui pavyko parašyti ALT veiklos istoriją; didžiavosi minėtos Genocido parodos surengimu ir gausiu parodos katalogu (2000 egz.) išplatinimu. Baigdamas jis pareiškė iš ALT veiklos nepasitraukiantis, bet laikinai nutraukiantis aktyvią veiklą ir tikintis, kad po

kelerių metų, kai „paauginsiu savo šeimą ir įstaigą, vėl galėsiu aktyviai prie ALT veiklos prisidėti“.

Reikia pasakyti, kad savo pažadą E. Bartkus tęsėjo. Turimi ALT veiklos vėlesni dokumentai rodo, kad jis visuomet kaip garbės svečias dalyvaudavo ir sveikindavo ALT metiniuose jos suvažiavimuose, pasisakydavo įvairiais klausimais, palaikė ryšius su ALT pirmininkais buvo aktyvus *Amerikos lietuvių tautinės sąjungos* narys.

Pabaltijo valstybių laisvės akcija 1986 m. lapkričio 3-5 dienomis, prasidedant Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijai Vienoje. Mitingas Šv. Stepono katedros aikštėje. Pirmoje eilėje, iš kairės vėliavą laiko JAV lietuvių politikos ir visuomenės veikėjas, statybos inžinierius Eugenijus Bartkus.

Mirus E. Bartkui, jo bendrašygiai tautininkai sakė, kad Lietuvos laisvė ir nepriklausomybė buvo pagrindinis jo rūpestis einant visas šias pareigas, o lietuviybės išlaikymas, lietuviška spauda ir kultūrinė veikla užėmė didžiąją jo laiko dalį.

Šie 2025 metai pažymėti dviejų jubiliejų: lietuvių visuomenės veikėjo, statybos inžinieriaus Eugenijaus Algimanto Bartkaus, kuriam būtų suėję 100 metų, ir JAV lietuvių bendros politinės organizacijos *Amerikos lietuvių taryba (ALT)*, kuriai nuo įkūrimo sukanka 85 metai. Daugiau apie ALT skaitykite [straipsnyje](#).

Projektas „Pasaulio Lietuva.“

Jei norėtumėte publikuoti straipsnį prašome nekeisti straipsnio pavadinimo, nurodyti informacijos šaltinį, autorių ir projekto pavadinimą.